



KISGRAFIKA

Megjelenik egy évben négyszer
a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
támogatásával

2000/3
39. évfolyam

Kiadja a „Kisgrafika Barátok Köre” Grafikagyűjtő és Művelődési Egyesület.
(1027 Budapest, Frankel Leó út 12.)

Szerkesztőbizottság: dr. Arató Antal, Király Zoltán, dr. Soós Imre.
Felelős kiadó: dr. Vida Klára ügyvezető titkár



Somogyi Győző grafikája, P1

TARTALOM

Kulturális Örökségünk – kisgrafikai kiállítás Székesfehérvárott (Soós Imre)

Hugo Besard kiállítása Balatonlellén (Ligeti Gábor)

Búcsú dr. Krier Rudolftól (Sz.-né Rácz Mária)

Megemlékezés Vertel Józsefről – Dömösön (Soós Imre)

Ex libris pályázatok

Mesterjegy-gyűjtemény Semsey Andor hagyatékából

SZEMLE – HÍREK – KÖNYVESPOLC

KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGÜNK – KISGRAFIKAI KIÁLLÍTÁS SZÉKESFEHÉRVÁRON

Fery Antal egyik fametszetű ex librise volt látható azon az ízléses kiállítású meghívón, amellyel a székesfehérvári István Király Múzeum invitálta az érdeklődőket újabb kiállítására, NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGÜNK A KISGRAFIKÁKON címmel. Augusztus 3-án délután 5 órakor kezdődött a megnyitó ünnepség. Az egykori cisztercita kolostorépületben, a Múzeum dísztermében dr. Fülöp Gyula megyei múzeumigazgató üdvözölte a megjelenteket, majd felkérte dr. Supka Magdolna, Széchenyi-díjas művészettörténészt a kiállítás megnyitására.



Stettner Béla
linómetszete, X3

A grafika Nagyasszonyaként tisztelt, illusztris vendég először is örömének adott kifejezést, amiért annyi kitűnő alkotást láthatott a tárlaton. Szerinte a nemzet kulturális örökségébe tartozik a kisgrafika sok jelentős életműve is. Példaként elsőnek Perei Zoltánt említette, aki életét elvonultan élte le Ürömi úti tanyáján. Nevét alig ismerték. A kiállításon szereplő mappáinak tanúsága szerint jelentős életművet hagyott maga után, melynek felfedezése, értékelése még az utókorra vár. A kiállítás tablóját szemlélve, a Czimra-lap láttán döbbenet rá, milyen bámulatos karakterérzékkel volt megáldva Stettner Béla. Fery Antal robusztus életművét Aba-Novák-portrés lapja egymagában is jól érzékelteti. Varga Nándor Lajos hatalmas nemzetközi tapasztalata és tudásanyaga napjainkban is él, reánk maradt alkotásaiban. Dicsérettel említette meg Vén Zoltán rézmetszetű ex libriseit, melyekben múltunk kultúrájának emlékei kaptak bravúros grafikai megfogalmazást, időnként fanyar humorral körítve.

Örömmel üdvözölte az erdélyi művészek nagyszá-



Fery Antal fametszete,
X2

mú, színvonalas jelenlétét, felelevenítve a hallgatóságnak Zsögödi Nagy Imrével fennállt barátsága emlékeit. Nincs mód arra, hogy az elhangzottakat itt most mind felidézzük, hiszen Manna asszony élettapasztalataival gazdag megnyitóbeszéde közel háromnegyed órán át tartott. A hallgatóság figyelme egy percre sem lanyhult, hiszen a közeli és távoli múlt művészeti életének hol derűs, hol komoly eseményeiről kapott ezúttal „első kézből” színes beszámolót.

A kiállítóterem falain 33 üvegezett tablón több mint ötven magyar művész 254 kisgrafikáját állította ki a tárlatot rendező dr. Arató Antal. Kétezernél több darabos életművének tulajdoníthatóan Fery Antal szerepelt a tárlaton legtöbb alkotásával, de képviselve volt ott napjaink szinte minden kisgrafika-művésze. Helyes arányérzékkel egy-egy lapjának felvillantásával utalás történt a múlt olyan neves grafikusaira is, mint Jaschik Álmos, Kozma Lajos, Martyn Ferenc vagy Nagy Sándor. A ma-



EX LIBRIS
KÖRÖSI LAJOS

Varga Nándor
Lajos fametszete,
X1

gyar kultúra iránti megbecsülést tükrözték a lengyel Szuszkiewicz, a lett Upitis, a belga Pauwels ex librisei.

A rendező a tablókon a lapokat téma szerint csoportosította, melyek szinte az egész magyar művelődést felölelték. Ilyen csoportok voltak: Híres könyvtárak ex librisei, Régészeti emlékeink, Fejedelmek, királyok és államférfiak, Műemlékek, Szobrok, Írók, Művészek, Tudósok, Zeneszerzők, Néprajz (négy különböző témájú tablón) és végül: Természeti értékeink. A terem közepén elhelyezett tárlókban a már említett Perei-életművön túlmenően gazdag exlibris-irodalmunkra utaló cikkek mellett a Kékesi, Vén, M. Kiss, Fery, Diskay, Sz. Mata nevével jelzett életműre egy-egy kisgrafikai mappa utalt.

A látogatók számára a tapasztaltakon túlmenően maradandó emlék lesz az a nyolcoldalas katalógus is, mely valamennyi kiállított lap legfontosabb adatait tartalmazza, és amelynek összeállítása a tárlaton nagy gyakorlattal, kitűnő ízléssel rendező dr. Arató Antal érdeme. A Fejér Megyei Hírlap áldozatkészségéből a látogatók megkapták azt a különlenyomatú összeállítást is, mely a kiállítás rendezőjének az eseményt előre jelző cikkeit tartalmazta. Ezeket lapszemlénkben ismertetjük.

A székesfehérvári kisgrafikai tárlat az év jelentős kulturális eseménye volt, méltán illeszkedett a jubile-



Szigethy István
grafikája, P1

umi esztendő rendezvényeinek sorába, de újabb értékekkel gazdagította azt a kiállítási sorozatot is, amely a Pápán Ürmös Péter által rendezett ex libris bemutatókkal kezdődött, és amelyet a *Magyar történet műzsája* című, valamint Horváth Hilda szépséges népművészeti tárlata színesített.

Soós Imre

HUGO BESARD KIÁLLÍTÁSA BALATONLELLÉN

A balatonlellel Kapoli Múzeum és Galéria rendezésében július 15-én nyílt meg Hugo Besard belga grafikusművész reprezentatív grafikai kiállítása. Amint ismeretes, a Galéria igazgatója, Ligeti Gábor és a balatonparti városka vezetősége immár hagyományt teremtve, egyre gyakrabban hív meg neves külföldi művészeket – grafikusokat, festőket, szobrászokat –, hogy munkásságukkal a magyar közönséget is megismertessék. Ezúttal a belga művész igen színvonalas alkotásaiban gyönyörködhetek a látogatók.

Hugo Besard 1955-ben született Etterbeek-Brüsszelben. Tanulmányait 1974–1979 között az Antwerpeni Akadémia grafikai tanszékén végezte. Munkáival, kiállításaival bejárta a világot, hazai és nemzetközi fórumokon közel húsz díjat szerzett. Jelenleg az Antwerpeni Királyi Akadémián a grafika professzora.

Az első, ami tárlatán meglepi a látogatót, képeinek a méretei, mivel főként rézkarc-technikával dolgozik, s aki járatos a grafikai technikákban, azonnal tudja, hogy a nagyméretű rézkarc mennyire munkaigényes, milyen precizitás és türelemmel párosul a szakmai tudás szükséges hozzá. Ezért lenyűgözőek a 30×40 cm-től a 60×90 cm-ig terjedő méretű rézkarcnyomatai, közöttük sok több színnel nyomva. Tematikája is nagyon gazdag, sokrétű. Ha csak néhány műve címét soroljuk is fel, rögtön kitűnik többrétű elkötelezettsége. Foglalkoztatja a politika, a zene, a művészet, a természet, az ember, s főként a természetvédelem, ami sok művén átsüt. Íme, néhány képcíme: A madár és



Hugo Besard rézkarca, C3

az éjszaka, Kacsintás Schubertre, Millennium 2000, A háború szele, Ember és farkas, A farkas szemével, Legenda a téli farkasról, Kitörés egy jobb élet felé stb.

A megnyitó hangulatát emelte a helyi fiatalok zenei műsora, amelyben Istvánfy Ivett népdalokat énekelt, Kiss Dávid pedig citerázott. A megjelenteket a város polgármestere köszöntötte, majd a Galéria vezetője, Ligeti Gábor nyitotta meg a kiállítást. Az alábbiakban beszédéből közlünk részleteket.

K. Z.

HUGO BESARD KIÁLLÍTÁSA ELÉ

Amikor ilyen rendkívüli tehetségű művészről kell beszélni, az előadó bizony bajban van, mert nehéz újat és okosat mondani valakiről, akinek a sikerei és kiállított művei mindent elárulnak. A művész bejárta munkáival a világot, s részt vett azokon a kiállításokon, ahol a szakmai tudás megmérettetik. Tudomásom szerint azok díjait szépen be is gyűjtötte. Nem véletlenül, hiszen rézkarcainak a mérete is különlegesség. Ha egy ilyen nagyméretű rézlemezt a karcolás vagy a maratás során véletlenül elront, vagy az megsérül, a grafikusnak akár több hetes munkája is kárba vesztethet. Igen nagyra becsülöm tehát a mester tech-

mészetesen némi különbséggel. Amíg az előd zömmel poklokról és mennyországról szólt, Besard a FÖLDET ábrázolja, ám felfedi ember által ejtett sebeit. Mindezt olyan egyértelműen teszi, hogy már szürreálisnak tűnik. Előszeretettel ábrázolja a kipusztított vagy természetes élőhelyükről elűdözött vadállatokat, de megmutatja a méreggő etetett csirkéket is...

Sok mindent megmutat, amit valamennyien megteszünk, csak gondosan elhúzott függönyök mögött. A jót is, a rosszat is. Tehát mondhatom, hogy Besard tényfeltáró művész. Ez így, önmagában is tiszteletre méltó. azonban ő nem csak beszél erről, hanem cse-



Hugo Besard
rézkarc, C3



Hugo Besard
rézkarc, C3

nikai tudását, de ami nagyon mélyen megfogott, az műveinek a világa. Amikor Besard hatalmas grafikáit nézegetem, egy hajdanvolt kollégája jut eszembe. Hieronimus Bosch, aki kb. ötszáz évvel korábban élt, és mindazt megfestette hatalmas vásznaira, ami foglalkoztatta. Képein iszonyatos zsúfoltságban, nem kevés perverzióval mondta el véleményét jóról és gonoszról egyaránt. Összerakta mindazt, amit látott maga körül. Szerethette a világot, mert amit elmesélt, azt kemény őszinteséggel tette. Olyan kemény és valóságos volt megfestett világa, hogy az utókor stílust nevezett el erről a látásmódról, amit szürreálisnak, azaz valóság felettinek hívunk. Hugo Besard munkássága nem stílusában, inkább mondanivalójában emlékeztet Boschra, ter-

lekszik is a föld meggyógyítása érdekében. Drága idejének jelentős részét például a kiveszőben lévő ibériai farkas újratelepítésével tölti egy portugál tudóscsoporttal, gyakran nehéz kétkezi munkát végezve.

Amikor Besard úr megtudta, hogy következő kiállításunk a többszörösen megviselt Tiszáért fog szólni, amelynek a bevételét az ottani károsultak javára küldjük el, e nemes célért szó nélkül ajánlotta fel anyagi segítségét. Köszönjük!

Nos, ennyi az, amit ilyen rövid idő alatt elmondhatok a mesterről, ami talán nem is annyira kevés.

Ligeti Gábor



Hugo Besard rézkarc, C3

BÚCSÚ DR. KRIER RUDOLFTÓL

Ismét eltávozott az élők sorából a magyar exlibris- és kisgrafikagyűjtők táborának egyik nagy egyénisége és oszlopos tagja, mindenki „Rudi bácsija”, az ország-szerte népszerű és külföldön is jól ismert szegedi gyűjtőtárs, akit 2000. május 31-én, Isten kegyelméből életének 91. évében ragadott el a halál.

Rudi bátyánk halála nagy veszteség számunkra, különösen a KBK Szegedi Csoportjának tagjai számára, akik június 16-i összeövetelünkön emlékeztünk meg róla. Mint helyi titkár, nagy hozzáértéssel, a művészet mély tiszteletével vezette csoportunkat 1989-ig.



Csibi Mihály fametszete, X2

Nemzetközi látóköri, igazi gyűjtő volt. Több nyelven levelezett, nagy igényességgel cserélte lapjait sok külföldi partnerével. Szívesen vett részt a hazai és a külföldi találkozókra, így együtt lehettünk 1984-ben Weimarban, 1992-ben Pozsonyban a Nemzetközi Exlibris Kongresszuson és összeövetelen. Ő indította el a városunk nagyjainak, kiváló tudósainak emléket állító Szegedi Pantheon grafikai sorozatunkat. Helyi foglalkozásainkon minden esztendőben vállalt egy-egy előadást, amelyeknek változatos témáit nagy körültekintéssel, történetiségükben vizsgálta. Szavaiból mindig

kicsengett a honszeretet. Hadd említsük meg néhány előadásának a témáit. Pl. első ex librisének megrendelése Bordás Ferentől; Magyar szilaj lótenyésztés; Franklin Benjámintalálma: a villámhárító; Gróf Klebelsberg Kunó kultuszminiszter; Magyar grafikusok munkássága; Szt. Miklós – Mikulásnap előadás



Csibi Mihály fametszete, X2

stb. A tárgyi világ feltárása mellett szellemi erőket kutatva, a kultúra lelkes híve volt.

Keresztényi egyéniségevel, példaadó életével is tanított. Vallásosságát kívülről és belülről élte. 1998-ban, a Dómban mellette ülve az éjféle misén, érezhettük át-sugárzó szeretetét. Az Úr készen találta őt.

A Belvárosi Temetőben június 9-én vettünk tőle végső búcsút. Hamvait szeretett felesége, Klárka mellé helyezték el a családi sírhelyben. Nyugodjon békében. Emléke szívünkben örökké él.

Szepesváriné Rácz Mária

A Szerkesztőbizottság szomorúan értesült arról, hogy a lapunk előállítását végző Neotipp Nyomdaipari BT. felelős vezetője,

DR. NASZÁLYI GÁBOR

hosszas betegség után június hónapban elhunyt. Gábor barátunk tíz évvel ezelőtt, az 1990-es évfolyammal a KISGRAFIKA új megjelenési formáját teremtette meg. Az új külalak, a kellemes sárga színű papír és az igényes nyomdai kiállítás azóta is sok olvasó tetszését érdemelte ki. Emlékét kegyelettel megőrizzük, de neve az utókor számára a lap tizenegy évfolyamának számaiban is fenn fog maradni.

MEGEMLEKEZÉS VERTEL JÓZSEFRŐL – DÖMÖSÖN

Augusztusban két napon át a község nagy fiára, *Vertel József* grafikusművészre emlékezett Dömös község polgársága. Az első napon emléktáblát lepleztek le a művész szülőházán, a másodikon pedig kiállítás nyílt az egykori dömösi prépostság altemplomában. A tárlat *Dömös Barátainak Köre*re kívánta emlékeztetni a megjelenteket. Az izléses kiállítású meghívó a művész két korábbi grafikájának felhasználásával készült, ezért azt az alábbiakban annál is inkább szívesen mutatjuk be, mert dokumentumértékén túlmenően egy eseménysorozat mértéktartóan, ízléssel történt megrendezésére is példát mutat.



Lapunk „kiküldött tudósítója” családi körülményei miatt csak az eseményt követő harmadik napon tudott Dömösre utazni. Az autóbuszos utazás az Árpád-hídfőtől másfél órán át tartott. A trópusi hőséget a táj látványa: Leányfalu, Visegrád természeti szépségei fedleltették. Dömös község az ország legszebb tájának ölében fekszik.

A tudósító első útja a Duna utca 3. számú házhoz vezetett. A takaros falusi ház falán található a most felavatott emléktábla, melynek szövege: „E házban született Vertel József (1922–1993) grafikusművész, több mint 500 magyar, külföldi és ENSZ bélyeg tervezője. Dömösért élt és dolgozott.” A felirat felett, bronzérem a művész portréja látható. A márványtábla szélein a bélyegek fogazatára emlékeztető véset stílszerűen idézi fel a nagy bélyegművész emlékét még a szöveget meg nem értő külföldinek is.

Csak pár lépés innen a községháza, melyhez a Dömösi Galéria helyisége csatlakozik. A falakon a Dömösön élt művészek alkotásai és a táj történetére utaló tablók, dokumentumok. Valamennyi darabon még ma is érezhető a kiállítást létrehozó Vertel József kezenyoma. A Galéria udvarán tiszteletet parancsoló, öreg diófa a idő mulandóságát látszik cáfolni.

Gyönyörű sétaút vezet a temetőbe, amelynek legsebbebb pontján nyugszanak immár 7 esztendeje a művész földi maradványai. A szeretettel gondozott síron szép színű gránit emlékkő, rajta a művész neve bronzból kiöntve: „Vertel J.”. Tehát úgy, ahogy grafikáit életében keze vonásaival jelezte. Csodálatos innen a kilátás a Dunára és a túlparton magasodó Szent Mihály hegyre, amelyet a művész olyan sok alkotásán megörökített.

A temető szomszédságában, a föld alatt rejtőznek az egykori prépostsági templom alapfalai. Az elpusztult Istenháza altemplomát néhány éve bravúros



munkával helyreállították. „A hely nemcsak a Dunakanyar egyik fontos műemléki látnivalója, hanem országos, sőt határainkon túli jelentőségű emléke is Árpád-kori építőművészetünknek” – írja a Vertel Beatrix és társai által 1997-ben megjelentetett, Dömöst ismerető, pompás kiállítású füzet.

Az altemplomban ez alkalommal a *Dömös Barátainak Köre* működésére vonatkozó dokumentumokat állították ki. Vertel József egyik megalapítója és élete végéig elnöke volt az egészséges lokálpatriotizmus szellemében létrejött szerveződésnek. A tablók a Kör által éveken át rendezett tárlatokról, műsoros estekről, honismereti kirándulásokról adnak számot a látogatóknak, írásban és képben egyaránt. Az írott anyagban nem kis meghatottsággal fedeztük fel a művész kezevonásait. Közel járunk az igazsághoz, ha megállapítjuk: az egész kronológiát személyesen örökölte át az utókorra.

A dömösi ünnepségsorozat méltó módon idézte fel Vertel József emlékét. Ehhez a kegyeletteljes alkalomhoz ezúton csatlakoznak az ex libris barátai is, akiknek gyűjteményét a művész tette gazdagabbá örökre értékálló kisgrafikáival.

Soós Imre

EXLIBRIS-PÁLYÁZAT: BALLONOS UTAZÁS

A francia exlibris-újság 215. száma közli a belgiumi Sint-Niklaas exlibris-központjának pályázati kiírását, melynek témája a hőlégballonsport. Ennek a merész utazási módnak nagy hagyományai vannak Franciaországban és Belgiumban egyaránt. Ismeretes, hogy az első utas nélküli hőlégballont a francia Montgolfier testvérek bocsátották fel 1783-ban. Sint-Niklaasban egy Kirsch nevű polgárnak elsőként, már 1845-ben sikerült így levegőbe emelkednie. 1911 óta aero-club működik a városban, s ez mostanra a hőlégballonsport nemzetközi központja lett. A városból származik az a *Verstraeten* nevű aeronauta is, aki 1998-ban *Breitling Orbiter 11* nevű ballonjával a leghosszabb repülési táv világrekordját állította fel. Íme a pályázat feltételei:

1. Sint-Niklaas exlibris-központjának pályázatán bármely ország grafikusművésze részt vehet.

2. Téma: Hőlégballonos utazás.

3. Az ex librisen szerepeljen a tulajdonos neve, mely élő személy vagy intézmény legyen, továbbá az ex libris szavak vagy ennek megfelelője. A kép maximális mérete az egyik oldalon se haladja meg a 13 cm-t. A papír formája A5 legyen.

4. Minden grafikai technika megengedett, mely nyomtatással készül. Nem fogadnak el rajzot, vázlatot. Eredeti fotografikus alkotások beküldhetők.

5. Egy művész legfeljebb 3 újabb (1999-nél nem régebbi) alkotásával vehet részt, ezek mindegyikét 3 példányban kell beküldeni az alábbi címre:

International Exlibriscentrum,
Regentiestraat 61–63,
B-9100 Sint-Niklaas
(Belgique)

A küldeményhez kísérőiratot kell mellékelni, amely tartalmazza a pályázó művész nevét, címét, rövid életrajzát, az ex libris tulajdonosának nevét és a személyére vonatkozó közleményt. Közölni kell az alkalmazott technikát és a lap készítési évét. Mindez a katalógus elkészítéséhez szükséges.

6. Beküldési határidő: 2000. december 1.

7. A pályaművek ellenszolgáltatás nélkül a rendező tulajdonába kerülnek.

8. A technikák szerinti elbírálás módját a zsűri határozza meg.

9. A zsűri öt díjat ítél oda, ezek összege: 750, 500 és 3×250 Euro.

10. A zsűrinek jogában áll ezt nem kiadni vagy megosztani, a művészi színvonalnak megfelelően.

11. A zsűri tagjait az exlibris-centrum nevezi ki.

12. A beérkezett művekből válogatást állítanak ki majd 2001-ben a 20. Kisgrafikai Biennálé alkalmából Sint-Niklaas-ban.

13. A pályázók meghívást kapnak az eredményhirdetésre, valamint a kiállítás megnyitására. Minden kiválasztott mű alkotója meg fogja kapni a katalógust.

14. A pályázaton való részvétel e feltételek és a zsűri döntésének elfogadását jelenti.

MILLENNIUMI EX LIBRIS KIÁLLÍTÁS RÁKOSPALOTÁN

Millenniumi ex libris kiállítást rendez árusítással egybekötve a Csokonai Művelődési Központ a Palotai Kincsőr Alapítvány szervezésében, MAOE tagok részére.

A kiállítás ideje: 2001. január 8–28.

Érdeklődni lehet a Csokonai Művelődési Házban Polyák Editnél az 1/307-6191, 307-7285 telefonszámokon. A kiállításra a munkákat A/4-es paszpartuval kér-

jük beadni, egy művész több munkával is szerepelhet.

Beadás ideje: 2000. december 4–5. Reggel 9-től este 20 óráig.

Beadás helye: 1153 Budapest, Eötvös u. 64–66.

Telefon: 1/307-6191, 307-7285.

Palotai Kincsőr Alapítvány

RÉSUMÉ

Sous le titre « Notre héritage culturelle » organisait Antal Arató une exposition importante dans le musée de Székesfehérvár, à l'occasion du millénaire. L'article d'*Imre Soós* fait connaître les petites gravures y exposées. – Nous publions les articles de *Zoltán Király* et *Gábor Ligeti*, traitant l'exposition de l'artiste belge *Hugo Besard* à Balatonlelle. – Dans ses lignes *Mme Mária Rácz* prend congé du collectionneur défunt *Rudolf Krier*. – A Dömös on a inauguré une plaque commémorative sur la maison natale de *József Vertel*. Notre rédacteur écrit sur cette cérémonie pieuse. – Comme évocation de notre feu collaborateur, *Andor Semsey*, nous publions sa collection des signatures, restée hélas en fragments. – Rubriques ultérieures: Concours d'ex libris, Revue de presse, Nouvelles, Bibliophilie.

SZEMLE

Gazdag exlibris-irodalom Székesfehérváron

A FEJÉR MEGYEI HÍRLAP a nyár folyamán dr. Arató Antaltól hét olyan cikket közölt, melyek valamilyen módon a megyéhez kötődő kisgrafikáról szólnak. A szerző ezekkel kívánta felhívni a közfigyelmet arra a készülő reprezentatív kiállításra, melyet az István Király Múzeum dísztermében kívántak megrendezni. A tárlat *Kulturális örökségünk a kisgrafikákon* címmel augusztus 3-án meg is nyílt, erről lapunk más helyén beszámoló olvasható. A Megyei Hírlap dicsérendő áldozatkészségéből dr. Arató írásai összegyűjtve, hatoldalas különnyomatban a kiállítás látogatóihoz is eljutottak, jó szolgálatot téve ezzel az ex libris népszerűsítésének. Mivel a cikkek mindegyikében a város múltjához kapcsolódó eseményekről, neves személyiségekről esik szó, s ebben az ex librisnek is fontos szerepe van, azokat az alábbiakban ismertetjük:



Fery Antal fametszete, X2

sabb állomásai a művész életének. A cikkből arról is értesülhettünk, hogy Aba-Novák Párizsban nagydíjat nyert pannója a restaurálás után a városban hamarosan elnyeri régóta esedékes nyilvánosságát.



Ecsedi Mária linómetszete, X3

EX LIBRIS
KÉKESI LÁSZLÓKékesi László
linómetszete, X3

Egy másik írás illusztrációja Ecsedi Mária linómetszete volt. A Fehérváron élő művész számos kisgrafikáján szerepel a város múltjának egy-egy motívuma. A dr. Altorjay András névbetűit viselő ex libris a városban őrzött Szent István-szarkofág legjellemzőbb motívumát, az elhunyt lelkét a mennybe vivő angyalt ábrázolja.

Kékesi László neve a Széchenyi Zsigmond emlékére készült lapja révén került említésre a cikksorozatban. Az ismert vadász, író, természetkutató gyermekkorát a Fejér megyei Sárpentelén töltötte, iskoláinak egy részét pedig a székesfehérvári reálgymnáziumban végezte.

Stettner Béla egyik linómetszete Supka Géza író, művelődéstörténész emlékét idézte fel a hírlap követ-

kező cikkében. Az ő kezdeményezésére szervezték meg 1929-ben az első könyvhetet, s ennek napjainkig Fehérváron is rangos folytatása van. Az író leánya, dr. Supka Magdolna művészettörténész 1995-ben a megyei könyvtárnak adományozta édesapja mintegy százezer darabra kiterjedő lapkivágat-gyűjteményét.

A székesfehérvári kiállítás írókat idéző tábláján látható Varga Mátyás Kossuth-díjas, ér-



Stettner Béla linómetszete, X3



Gy. Szabó Béla fametszete,
X2

demes művész linómetszete. A neves díszlettervező 1965-ben metszette linóba Kodolányi János portréját. Ma már főiskola viseli az író nevét, aki 1916-tól a székesfehérvári főreáliskola tanulója volt. A városban jelent meg 1919-ben egyik verseskötete, önéletrajzi regényében pedig meleg szavakkal emlékezik meg az itt töltött esztendőkről.

A tavaly elhunyt Csúcs Ferenc szobrászművészt több jelentős alkotása képviseli a székesfehérvári Budenz-házban levő Ybl-gyűjteményben, valamint Deák Dénes múzeumi hagyatékában. Mindezt megtudjuk Arató Antal egy további cikkéből, melynek illusztrációjával a szobrászművész saját ex librise, *Fery Antal* fametszete szolgált.

Végül egy cikk Gy. Szabó Béla erdélyi grafikus és festőművész fametszetéről szól, amely Csokonai Vitéz Mihályt ábrázolja. A Lilla versek szerzőjének életében fontos szerepet játszott a megye, ugyanis több hónapig át vendégeskedett Bicskén, ahol nemcsak verseket írt, hanem népdalok gyűjtésével is foglalkozott.

Íme, hét szerény ex libris kapcsán mennyi művelődéstörténeti emlék idéződött fel egyetlen cikkíró, gyűjtő emlékeztetésében! Az ex librist – kis terjedelme miatt – a grafika epigrammájának is szokták nevezni. A Fejér Megyei Hírlap cikksorozata megmutatta, hogy a könyvjegy – érték kézben – sok értékes gondolat felkeltője, az ismeretek gazdag tárháza is lehet.

Soós Imre

A budapesti TOURINFORM irodája gazdag választékát kínálja az ország legszebb tájait ismertető kiadványoknak. Itt került szerkesztőnk kezébe az a 28 oldalas, pompás kiállítású, angol nyelvű füzet, amely MOHÁCS város látnivalóit foglalja össze szóban, képen, térképekkel. A város igen gazdag műemlékekben, de a jelenkor művészeit is figyelemre méltó em-

lékművek képviselik a szépen gondozott parkokban. Ezekre hívja fel a külföldi turisták figyelmét a példászerűen szerkesztett kiadvány. Említésére azért került sor a turizmussal ugyancsak nem foglalkozó lapunkban, mert az impresszumban felfedeztük Mohácson élő tagtársunk, *Szökőcs Béla* nevét, akinek, mint írójának és szerkesztőjének, e remekeléséhez örömmel gratulálunk.

A holland EXLIBRISWERELD antikváriumának 2000. május havában kiadott ajánlatában mintegy száz művésztlől 159 tételben felsorolva jelentek meg ex librisek, Európa több országából. Köztük az egyetlen magyar *Vén Zoltán* volt, akinek 4 darab szignált lapját összesen 25 holland forint áron kínálják. A lapok Belder, Bongers, Feliars és Réthy gyűjtői nevekre készültek, technikájukat az árjegyzék C3-ban jelzi. (Megjegyezzük, hogy ez valószínűleg téves adat, mert művésznünk főként rézmetszeteket készít, ezek jelzése: C2.)

A spanyolországi Tarragona városban működő AROLA cég arról értesítette egyesületünket, hogy kiadásában megjelent az „Ex-Libris, de la propietat dels llibres” című kötet. Szerzője Francesc Orenes egyetemi tanár, a Katalán Exlibris Egyesület elnöke. A nyolc fejezetből álló műben szó esik az ex libris rendeltetéséről, történetéről, technikáiról és szociológiájáról. Terjedelmes fejezet foglalkozik az ex libris irodalmával, valamint a katalán exlibris-mozgalom történetével is. A kötet ára: 4500 peseta (27,05 Euro). Megrendelőlap titkárunktól igényelhető.

A L'EX LIBRIS FRANÇAIS 215. számában olvastuk, hogy a franciák exlibris-egyesülete, az A.F.C.E.L. ez év október 6. és 8. napjai között rendezi meg éves találkozóját az Auvergne megyében levő Chamalières városban. Ekkor hirdetik ki a gyűjtők számára kiírt „Hasznos ex libris” című pályázat eredményét. (Ennek feltételeit lapunk 1999/4. számában közzeltük.)

A belga exlibris-folyóirat, a BOEKMERK (korábban GRAPHIA) 2000/2. számában arról ad hírt, hogy a múlt év őszén két belga grafikus is eltávozott az élők sorából. Az 1907-ben született Marie-Louise Albessart és az 1924-es születésű Jacques Rasdolsky elhunytá érzékeny veszteség a belga grafika számára. – Ebben a számban folytatja a szerkesztőség az exlibris-témákról szóló cikksorozat közzétételét. Ez alkalommal a Bagoly szerepel terítéken, a cikkben 30 darab ilyen témájú könyvjegy elemzése olvasható. Jelenkori magyar művésznőről nem történik említés. Egy közölt kisgrafika alkotója: Alexander Szabo (így!), aki SA monogrammal szignálta lapját, amely „Ex libris dr. B. B.” szöveget tartalmaz. Ki mit tud az alkotóról? A kérdésre választ vár a Szerkesztőbizottság.

HÍREK

Egykori tagtársunk, dr. Kováts Ferenc (1913–1997) Kossuth-díjas professzor grafikáit tartalmazó naptárt adott ki erre az évre a Kalandart Kiadó. A tizenkét nagyméretű naptárlap többségén a grafikusként is maradandót alkotott tudógyógyász rézkarcai láthatók, melyeken az emberi mellkas alakváltozásait tette érzékletessé, évtizedekkel megelőzve a mai computer-tomográf korszakát. A kalendárium január havi oldalán a művész fametszetű önarcképe szerepel, amelyet lapunk 1994/4. számában, a róla szóló cikk kíséretében közöltünk.

A Lipcsében élő neves gyűjtő, nyugalmazott könyvtáros, *Horst Gebauer* a közelmúltban arról tudósított bennünket levelében, hogy ebben az évben a helybeli Faber and Faber kiadónál pompás kiállítású exlibris-könyv jelent meg, melynek magyar vonatkozásai is vannak. A könyv címe magyarul így hangzik: Egy cseppet a szerelem borából. A szerző, Karl-Diether Guszek 102 olyan boros ex librist mutat be és elemez, amelyeken szép nők is bőséggel találhatók. A kötet ára 33 DM. Ezen kívül 100 példányt számozottan is kibocsátottak, ebben egy eredeti rézkarc-ex librist is kap a vásárló 66 DM árért. A kiadványban az alábbi magyar művészek szerepelnek, az itt megnevezett gyűjtők nevére készült lapjaikkal:

Nagy László Lázár – Dr. Lippóczy Miklós részére,
Kékesi László (3 lappal) – Antoine Rousseau,
Alma Petz és Lippóczy M. részére,
Faragó Géza – Gruber Leó részére,
Deák Ferenc (R) – Lippóczy Miklós részére,
Tempinszky István – Réthy István részére,
Stettner Béla – Kishegyi névre,
Feszt László (R) – Klaus Rödel részére,
Várkonyi Károly – Alma Petz részére,
Farkas József – Dr. Semsey Andor részére,
Gácsi Mihály – Alex Leier részére.

Három nyelvű, reprezentatív meghívó érkezett szerkesztőségünk címére, amely arról értesített, hogy 2000. július 29-én Dég község nagyszabású, programokban bővelkedő *Millenniumi Napot* rendezett. Ennek keretében került sor *König Róbert* grafikusművész „Dég 2000” című óriásgrafikájának szabadtéri felavatására. Az avatóünnepségen közreműködtek: dr. Szabó Lilla, a Magyar Nemzeti Galéria művészettörténésze és *Babochay György* agrármérnök, az Angol Telivér Ménes vezetője Szenttamáson.

Ezt megelőzően, szintén ünnepélyes programok kíséretében vette át Dég község vezetősége az országos, valamint a megyei millenniumi zászlókat.

A Festetics Kastély parkjában felavatott óriásgrafika közönsége ünnepi műsorban gyönyörködhetett, amelyben énekesek, zeneművészek, iskolai és felnőttkórusok léptek fel, valamint a POM-POM 2000 majorrettszervező, a székesfehérvári Albatrosz Repülőegyesület Ejtőernyős Szakosztálya és Mezőszilas lovascsapata.

Mindezzel egy időben a Festetics kastélyban a Magyar Mezőgazdasági Múzeum időszaki kiállítását „Lófajták és fogatok” címmel *Bódis István* helyettes államtitkár nyitotta meg.



König Róbert grafikája,
P1

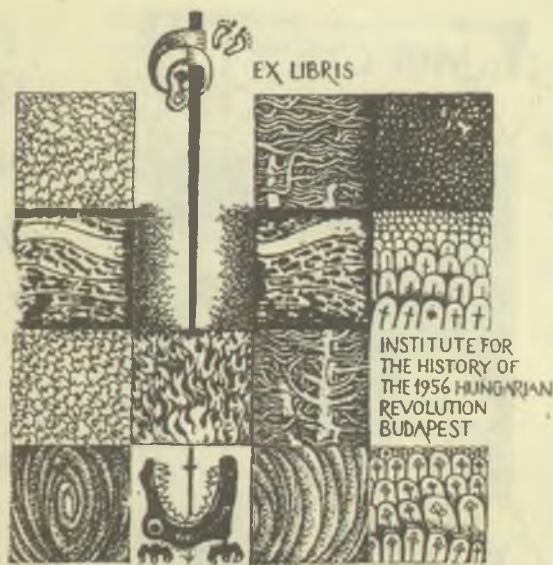
KÖNYVESPOLC

AZ EX LIBRIS A XXI. SZÁZADBAN (A katalán exlibris-pályázat katalógusa)

Lapunk 99/2. számában közöltük a fenti címmel kiírt pályázat feltételeit. Azóta lezajlott a nemzetközi grafikai vetélkedő, megkaptuk katalógusát is. A katalógus exlibris-egyesületének 10 éves fennállása alkalmából kiírt pályázaton 31 országból 268 művész 696 alkotása szerepelt, ahogyan ezt a kiadvány tudtul adta.

A pompás kiállítású, 234 oldalas katalógusban a házigazda katalán alkotók mellett a legnagyobb

számban, 30-nál több fővel szerepelnek az oroszok és Lengyelország művészei, de meglepően sok, szám szerint 18 nevezés érkezett Argentínából és majdnem ugyanannyi Kínából is. A magyar kisgrafikát az alábbi művészeink alkotásai képviselték: *Réti András*, *Szilágyi Imre*, *Nagy László Lázár*, *Molnár István*, *Ürmös Péter*, *Sólyom Sándor* és *Budai Tibor*. (Közülük csupán Molnár István és Sólyom Sándor neve



Molnár István rézkarc, C3

szerepel helyesen a katalógusba. A többi művész keresztnevét nyomtatták ki vastag betűvel, és ez úgy fest, mintha nálunk Tibor, Péter, Imre stb. nevű művészek léteznének. A magyar névírás igen logikus, de a külfölditől eltérő módja miatt művészeinknek megismételjük korábbi javaslatunkat: vezetéknévüket írják NYOMTATOTT NAGYBETŰKKEL vagy húzzák alá, ezzel hívják fel a rendezők figyelmét családi nevükre.)

A pályázat nyertesei között 9 díjat osztottak ki. A fődíjat, Katalónia kormányának díját Vladimir Zuev orosz művész nyerte el. A második helyezett a szintén orosz Jurij Borovitsky volt. A harmadik helyezett: a lengyel Z. Maj. Díjat nyert még 2-2 olasz és japán, valamint 1-1 litván és lett alkotó. Valamennyi nyertes



Ürmös Péter rézkarc, C3

összes beküldött lapját eredeti színben és méretben közlik a katalógus elején.

A díjazottakét követi a zsűrizéskor az „említettek” közé sorolt tíz művész egy-egy lapja. Ebben a felsorolásban szerepel Molnár István és Réti András, akiknek sikeréhez ezúton gratulálunk! A katalógus további részében, a nemzetek ábécé-sorrendjében, mintegy 150 beküldött mű reprodukciója látható, ugyancsak az eredetivel megegyező módon. A magyar résztvevők közül Réti András, Szilágyi Imre, Nagy László Lázár és Molnár István 1-1, valamint Budai Tibor 2 alkotását közölték.

A szín pompás katalógus hű képet ad a pályaművekről, melyek a stílusok változatosságát mutatják. A száz évvel ezelőtti spanyol naiv rézkarcok formavilágától az „ordinador” névvel jelzett, számítógépes grafikáig minden stílusirányzat és technika jelen van ebben a nyomdatechnikai bravúrral összeállított kötetben, amely – hivatkozással a pályázat címére – biztató startlövésnek tekinthető a modern ex libris számára az új évszázad kezdetén.

EX LIBRIS-BUCHEIGNERZEICHEN-KLEINGRAPHIK, Nr. 40/2000.

(A Svájci Exlibris Club évkönyve)

Az előző évekhez hasonlóan a nyár folyamán „menetrendszerűen” megérkezett hozzánk a svájci testvéregyesület, a SELC évkönyve, mely ezúttal is figyelemre méltó cikkeket közöl a kisgrafika barátai számára. A szerkesztő, Brigitte Fuchs bevezető sorai után közlik Heinz Decker „Goethe az ex librisen” c. tanulmányát. A közel 30 oldalas cikk Goethével kapcsolatos 16 ex libris képét közli s elemzi azok mondanivalóját. A tárgyalta könyvjegyek négy fejezetre osztva kerülnek az olvasó elé. Az elsőnek címe: Blick aufs Ganze, mely szerint ez a Goethe egész életművére utaló grafikákat tárgyalja. A következő fejezet a Goethe-portrés lapokról szól. A harmadik rész a nagy német zseni színpadi műveit ábrázoló lapokból közöl válogatást. Utoljára Goethe maximái, azaz szállóigévé, életelvvé lett gondolatait tartalmazó lapokról esik szó. A tárgyalta 16 ex libris egy évszázadot ölel át. A legkorábbi lap ugyanis 1896-ban készült, de több mű származik a 20. század



ex libris

Gottfried Honegger
szerigrafája, P7

végéről, így még 1998-ból is. A cikknek egyetlen magyar vonatkozása, hogy az egyik Goethe-portrés ex libris Éva Andrassy nevére készült. (A gyűjtő kilétéről közlést szívesen vennénk. Szerk.)

Pierre Meier cikke a Gottfried Honegger (1917) svájci művésszel való levélbeli kapcsolatáról szól. A jelenleg Cannes-ban élő, nemzetközi jelentőségű mester a szerző kívánságára, részére készítette el első ex librisét, amelyet mi is bemutatunk. Az illusztráció láttán indokoltnak találjuk írása címét: „Kör, négyzet, háromszög”.

Marieluise Hennig három olyan klisé-ex librist mutat be, amelyet Heinrich Zille (1858–1929) neves berlini művész alkotott. Stephan Kunz háromoldalas cikke a főleg szobrászként ismert Hans Trudel négy fametszettű kisgrafikájáról szól.

Az ízléses kiállítású, mintegy 60 oldalnyi füzet utolsó írásának szerzője Brigitte Fuchs, aki ebben olyan kisgrafikákat vesz számba, melyek a könyv védelme érdekében születtek meg. A sok humoros szöveget, ábrát tartalmazó grafikák között ilyen feliratok olvashatók: „Loptam X. Y.-tól”, „Törjön le a keze, aki ezt a könyvet ellopja”. Bizony, az ilyen „könyvbarát” mögött indokolt a tulajdonos ébersége, ahogyan azt a másik illusztrációnk mutatja, amely Franz Poledne munkája. Svájci barátaink évkönyve érdekes olvasmány a németül tudó gyűjtők számára, de a vonzó illusztrációk még a nyelvtudás hiányát is pótolják.

Soós Imre



Franz Poledne
klisérajza, P1

MESTERJEGY-GYŰJTEMÉNY SEMSEY ANDOR HAGYATÉKÁBÓL

Lapunk egykori szerkesztője, dr. Semsey Andor (1917–1986) kiváló gyűjtő és az ex libris történetének avatott ismerője volt, egyúttal a kisgrafika népszerűsítése terén is beírta nevét e művészeti ág történetébe. Írásai, előadásai, az általa rendezett kiállítások számtalan kezdő gyűjtő okulását szolgálták, de a KBK történetében elsőként ő nyitotta meg otthonát is az érdeklődők számára. Többen emlékszünk még azokra a híres „Semsey-szerdákra”, amikor bárki szabadon kezébe vehette gyűjteményének legbecsebb darabjait.

Az ismeretterjesztést szolgálták azok a publikációk is, amelyekben az ex libris művészeinek szignatúráit foglalta össze, megkönnyítve ezzel egy-egy kisgrafika alkotójának meghatározását. A KISGRAFIKA ÉRTESÍTŐ már 1964-ben közölte első összeállítását, amely a 70., 75–76. és 107. oldalakon összesen 68 magyar mű-

vész mesterjegyét vagy kézjegyét tartalmazta. Ez az úttörő munka közel egy évtized múlva teljesedett ki, amikor Semsey a KISGRAFIKA 1973. évfolyamának 2. és 3. számában, a borító két-két belső oldalán összesen 210 magyar exlibris-alkotó betűjegyét közölte.

Több európai nyelvre kiterjedt nyelvtudása és exlibris-diplomáciai szereplései révén sok külföldi grafikussal került szívélyes kapcsolatba. Így természetes, hogy az általa tervezett következő szignatúra összeállítás a külföldi exlibris-művészek kézjegyeit tartalmazta volna. A munkát elkezdte ugyan, de sajnos, halála ebben megakadályozta. Előkészítő feljegyzéseit azonban felesége, a kedves Ila asszony rendelkezésünkre bocsátotta. Ezt közöljük most, amely bár rendezetlen állapotban maradt ránk, forrásértékű dokumentum lesz, egyben felidézi majd a néhai barát s felejtethetetlen gyűjtőtárs, Semsey Andor emlékét.

A

ADE, Mathilde
1877–1953

AP

ALPRESA, Frank
1900–1970

SA

ANGELINI, Luigi
1892–

D

Q

ANRIOL, Georg

F

E

VA

ASKOLA, Vilho
1906–

SF

I

B

BABB, J.

?

	BACHER, Henry	F		DAWSKI, St.	PL
	†1936			1905–	
	BALLMER, Alois	CH	ND	DEGOUY ACKET, Nelly	B
	1866–			1910–	
	BARILSKY, Wojciech	PL	oδ	DICH, Ole	DK
	1929–			1930–	
	BARLOSIUS, Georg	D		DOLATOWSKI, Zbigniew	PL
	1864–1908			1927–	
	BARTOLOMIEJCZYK, E.	PL	AD	DOLEZSAL, Antonin	CS
	1885–1950			1900–1968	
	BATTERMAN, Jan	NL		DOORN, Jan van	NL
	1909–			1911–	
	BAUER-KLIMBACHER, Marie	A		DOST, J.	D
	1900–	D			
	BECK, Ellen		P.P.b	DREWING (DREWNY?) P. P.	D
	1900–	D			
	BEHRENS, W.			DUINEA, Dafinel	R
	1898–			1921–	
	BERAN, Jaro	CS		EGE, Eduard	D
	1892–			1893–	
	BIERNMA-OOSTRING, J.	NL		EVERZ, Heinrich	D
	1898–			1882–1967	
	BLAESBJERG, Christian	DK		FARKAS Dezső	H
	1903–			1905–	
	BLAKE, Sara E.	USA		FARKAS József	H
	BLOSSFELD, Karl	D		1933–	
	1865–			FEICHTINGER, Leopold	A
	BONET, R.	E			
				FEIL, Otto	A
	BAUER, Hermann	D		1894–	
	1892–			FIALA, Oskar	CS
	BOUDA, Cyril	CS		1860–1918	
	1901–			FIALA, Václav	CS
	BÖTEL, Fritz	D		1896–	
	1896–			FIDUS	D
	BROEKSTRA, Theo	NL		1868–1948	
				FIJALKOWSKA, Z.	PL
	BROEL, Georg	D.	ZE F	1913–	
	1884–1940			FINGESTEN, Michel	A
	BULDER, Nico	NL		1884–1943	
	1898–1964			FLEISSIG, Victor	CS
	BURGER, Ludwig	D			
	1825–1884			FORSBLOM, Yngve	S
	BÜTTNER, Erich	D			
	1889–1936			FREUND, Johannes	A
	CIESLEWSKI, T.	PL			
	1870–1956			GAGLIARDO, Alberto Helios	I
	CINYBULK, Vojtech	CS		1893–	
	1915–			GAMPP, Joana Leander	D
	CISARI, Giulio	I		1889–	
	1892–			GELDER, Dirk van	NL
	COCTEAU, Jean	F		1907–	
	1889–1963			GELDZAHLE, Dora	NL
	COLORIO, Bruno	I			
	1911–			GILES, William	GB
	COSSMANN, Alfred	A		1872–	
	1870–1951			GILL, Eric	IRL
	DABROWSKI, Stanislaw	PL		1882–1940	
	DAMME, Frank Ivo van	B			

B	GÖDL-BRANDHUBER, Lilli	A	GJ	JILOWSKY, Georg	CS
eg	1875–			1884–1958	
6	GRABOWSKI, Edward	PL	Ž	JÓZWIK, Zbigniew	PL
6	1904–1966			1931–	
6	GREINER, Daniel	D	J	JÖRGEN, Jensen	DK
6				KANDZIORA, Andrzej	PL
6	GREINER, Otto	D	A	1928–	
6	1869–1916			KAISER, Else	D
6	GROBE, Rudolf	D	J		
GRÜ				KEMÉNYFFI Jenő	H
	GRÜNEWALD, Ernst v.	D	K	1875–1920	
6	1907–			KEMPIR, Curt	D
6	GRÜNEWALD, Moritz v.	D	K	1874–	
6	1870–1933			KIRCHNER, Eugen	D
6	GUTHRIE, James	GB	Eg.K	1865–1938	
PH				KLENKENS, Fr. W	D
	HALM, Petr	D	K	1878–1956	
HK	1854–1923			KNAB, Albert	D
	HASELBÖCK, Karl	A	K	1870–	
h	1902–			KOLOZSVÁRY Sándor	H
	HAUKE, Hans	A	KS	1896–	
HI, H				KONUPEK, Jan	CS
	HAUSTEIN, Paul	D	K ^o , KNK	1883–1950	
HI	1880–			KOTRBA, Emil	CS
	HEFNER, Otto T. v.	D	ER	1912–	
HI	1827–1870			KUCZYNSKI, Edward	PL
HI	HEINE, Thomas Theodor	D	EK	1905–1958	
W				KULHANEK, Stanislav	CS
H	HELFENBEIN, Walter	D	H	1885–	
HH	1893–			KUNST, Adolf	D
B.He	HERKENDELL, Hans	D	AK	1882–	
	HÉROUX, Bruno	F	K	KUNST, Carl	D
HI	1868–1944			1884–1912	
	HESTER, Henk	NL	JK	KUYPER, Jaap	NL
HI	1933–			1906–	
HI	HILHORST, Gerardus P L.	NL	R	LANDER, Richard	CS
MH	1886–			1904–	
	HISZPANSKA-NEUMANN M.	PL	IR	LANG, Rudolf	H(?)
HI	1917–			†1884, Pozsony	
HI	HOCHSTIMM, F.	A	IR	LANGBEIN, Robert	D
HI, HI				LEVIGNE, Hubert	NL
HI	HODEK, Josef	CS	H, H, L	1905–	
HI	1889–1973			LIEBING, Kurt	D
HI	HOFER, Toni	A	H		
HI	1903–1979			LILIEN, E. M.	D
HI	HOFFMANN, Jori	A	M	1874–	
HI	1870–1956			LOBISSER, Switbert	A
HI	HOFMANN, Leopold	A	E	1878–1943	
HI				LUCZAK, Wojciech	PL
HI	HRABAL, Arnost	CS	WK	1946–	
HI	1886–			LUCZKIEWICZ, Stanislaw	PL
HI	HUBER, Ernst	F	4, 4, 1		
HI	1910–			LUYN, Dirk van	NL
HI	ILGENFRITZ, Heinrich	D	D.v.L.	1896–	
HI	1899–			MACKOVÁ, Anna	CS
HI	JAKUBOWSKI, Wojciech	PL	M, M	1887–1962	
HI	1929–			MALM, Harry	S
HI	JEANNERET, Claude	CH	M	MANGOLD, Burkhard	CH
HI	1886–			1873–1951	

TM	MARANGONI, Tranquillo	I	Φ	PLA-DALMAN, J.	E
ML, (M)	1912-			1917-	
	MARTINI, Alberto	I	♡	PATOCCHI, Aldo	I
TM	1876-1954			1907-	
	MAUVE, Thijs	NL	P	PREMSTALLER, Ottmar	A
LA, K	1915-			1927-	
	MAY, Lorentz	DK	XAM	QUETGLAS, Pedro Ferrero	E
AM	1922-			1915-	
HE	MEIJER, Agta	NL	AB	RADVÁNYI ROMÁN Károly	R
	1908-1944			1900-1956	
R	MELCHIOR, Henrik Emil	DK	NR	RAMSAUER, Hertha	A
	1881-1927			1897-	
F.M	MEYER, Daniel	F	HR, MR dJ	RANZONI, H. d. j.	A
	1908-			1896-	
	MOCK, Fritz	CH	□	RASSENFOSSE, A.	B
M	1867-1919			1862-1934	
SM	MOLL, Carl	A	⊖	RAUH, Anton	D
	1861-1945			REGISTEREN ALTENA G. M. Pot van	NL
P.M., T	MOLLERUP, Svend Age	DK	MP, MP	1914-	
	1914-			REINHOLD, Rose	A
M, L	MORBIDUCCI, Publio	I	RR	194-	
	1889-			REITSMA-VALENCA, E.	NL
RM	MROZEWSKI, Stefan	PL	E.R.Y.	1889-	
	1894-			RENDSCHMIDT, M. F.	D
SS	MÜNGER, Rudolf	CH	Ⓡ	RENNER, Ludwig	D
	1862-1929			RIEGEL, Georg	D
LE	NAGY Sándor János	H	Ⓡ	1871-	
	1869-1951			RITTER, Karl	D
±	NAVARRA, Luis E. de	E	Ⓡ	1888-1977	
⊕	1898-			ROBERT, Edmond de	F
⊗	NEKANDA-TREPKA, T.	PL	Ⓡ		
	1918-			ROICK, Oskar	D
⊗	NEMEC, Karel	CS	Ⓡ	1894-	
⊗	1879-1960			ROLICZ, St.	PL
	NOCKHER, Ferdinand	D	Ⓡ		
	1877-			ROOZENDAAL, W. J.	NL
NT	NYERGESI János	H	WJR	1899-1971	
	1896-			ROSSEM, Ru van	NL
Ⓡ	OLLÉ PINELL, Antonio	E	RAV, RVR	1924-	
Ⓡ	1897-			ROTHER, Richard	D
Ⓡ	ORLIK, Emil	D	Ⓡ	1890-	
	1870-1932			RÖHRENSCHEF, Wieslaw	PL
B	OSIMO, Bruno da	I	WJ	1923-	
S.O. Soc	OSTOJA-CHROSTOWSKI, S.	PL	Ⓡ, Ⓡ	RUETER, Georg	NL
O	1887-1947			1875-	
Ⓡ	OTT, Herbert Stefan	D	VR	RYTIR, Václav	CS
	1915-			1889-1943	
Ⓡ	OTT, Norbert	D	Ⓡ	SAEZ, Julio Fernandez	E
	1942-			1924-	
Ⓡ	OTTO, Ludwig	D	H.S.	SALLBERG, Harald	S
Ⓡ, Ⓡ	1850-1920			1895-	
Ⓡ	OTTOHANS, Beier	D	Ⓡ	SATTLER, Josef	D
	1892-			1867-1931	
Ⓡ	PELLENS, Edouard	B	Ⓡ	SCHAEFER, Hans	P
Ⓡ	1872-			1900-1976	
Ⓡ	PETER, Edmund	DK	Ⓡ	SCHJAERVEN, Henry	S
	1897-			1900-	
				SCHMIDT, Eugen	D
				1898-	

Ⓐ	SCHORR Tibor	H	GLV	UBOLDI, Luigi G.	I
Ⓔ	SCHÖNER, Erich	A	UG	UDVARY Géza	H
	1901–1979			1872–1932	
✂	SECHE, Josef	D	zv.	VÁCHAL, J.	CS
	1880–			1884–1969	
f	SEPP, Frank	D	X	VERMEYLEN, Anton	B
	1889–1970			1931–	
•SER•	SERVOLINI, Luigi	I	V	VÉGH Gusztáv	H
	1906–			1889–	
f	SEVERIN, Mark F.	B	V	VINCENTI, Cesare	I
	1906–				
•BS	SLUSKIEWICZ, Beata	PL	⊖	VISSER, Tjipke	NL
				1876–	
Ⓐ	SODER, Alfred	D	5, 5	VOGENAUER, E. R.	D
	1880–1957			1897–	
Ⓔ	SOPOCKO, Konstanty Maria	PL	⊖	VOLKAMER, Oswin	D
	1902–				
Ⓔ	SÓS Zsigmond	D	HR.v.V.	VOLKMANN, Hans Richter	D
	1935–			1860–1927	
Ⓐ	STANDA, Jan	PL	W	WANKE, Alice	A
	1912–			WARNECKE, Rudolf	D
Ⓔ	STASTNY, Ctibor	CS	B	1905–	
	1884–1962			WEDEMEYER, A.	D
GSt	STAUF, Gerhard	D	XX	WEDEPOHL, Gerhard	D
	1924–			1893–1930	
K.S.	STECH, Karel	CS	G	WEIDEMEIER, C. L. F.	D
	1908–			1882–	
Ⓔ	STORM, Bretislav	CS	CW	WEINSCHENK, Ernst	D
	1907–				
s, st	STRIK, Lou	NL	FW, FW	WEISS, Helfried	R
	1921–			1911–	
Ⓔ, Ⓔ	STUMMVOLL, Franz	A	B	WENIG, Bernhard	D
	1921–			1871–	
HS	SUNDSTRÖM, Harriet	S	JBW	WENING, J. B.	D
	1872–				
JAS, >S	SVENGSBIR, Jiri A.	CS	W	WENDTLING, Anton	D
	1921–				
Ⓔ	SZABÓ István	H	W	WINKLER-LEERS, P.	D
	1899–			1887–	
Ⓔ	TAG, Gerhard	D	KW	WISZNIEWSKI, Kazimierz	PL
	1921–			1894–1962	
←.↑	TANTTU, Erkki	SF	FW	WITTE, Frido	D
	1907–			1881–	
⊕	TAUSCHEK, Otto	A	PW, P/W	WOLBRAND, Peter	D
	1881–			1886–	
Ⓐ	TESCHNER, Richard	A	W, W	WOLF, Remo	I
	1879–1948			1912–	
⊕	TILGNER, Leo	D	WTW	WOYT-WIMMER, Hubert	A
	1892–			1901–	
✂	TLOMAKOWSKI-BERSZTEN, Janusz	PL	AZ	ZANVERDIANI, Alberto	I
	1896–			194–	
H.Z	TOBEL, H. Z.	A	Z	ZETTI, Italo	I
				1913–	
Ⓔ	TOMECKI, Bronislaw Jozef	PL	S	ZGAINSKI, Stanislaw	PL
	1905–			1907–1944	
↓	TRAMONTIN, Virgilio	I	F	ZIEROLD, Gerhard	D
	1908–			1920–	
Ⓔ	TROITSCH, Walter	D	3	ZWIERS, Wim	NL
	UBBELOHDE, Otto	D		1922–	
O.U.	1867–1922				